

รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ
**The Model of Leader Development in Accordance with
Buddhism in Amnat Charoen Province**

พระครูอุดมธรรมวัตร,
โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Phrakru Udomdhammawat,
Sowit Bamrungphak and Phramaha Daosiam Vajirapañño
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: msamrong84@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาแนวคิดผู้นำและปัญหาภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน 2) ศึกษาหลักธรรมที่สัมพันธ์กับการพัฒนาผู้นำในทางพระพุทธศาสนา และ 3) เสนอรูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชนในเขตตำบลสร้างนงทาและตำบลเหล่าพรวน จำนวน 30 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกวิเคราะห์การพัฒนาผู้นำชุมชนในเขตตำบลทั้ง 2 แห่ง และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนในองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างนงทาและตำบลเหล่าพรวน ต้องมีการสร้างเสริมความเป็นผู้นำ ต้องมีหลักธรรมในการปกครองตนเองและผู้อื่น หลักในการสร้างความสัมพันธ์ภาพอันดี สร้างความสามัคคีของหมู่คณะ และความดีงามของสังคม ผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักธรรมย่อมก่อให้เกิดอำนาจทางจิตใจที่จะทำให้ผู้อื่นศรัทธาและเชื่อถือ เป็นอำนาจอันเกิดจากการปฏิบัติโดยยึดหลักแห่งความดี ความจริงอันถูกต้อง โดยใช้อำนาจในการครองใจผู้อื่น สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยไปในทางที่ถูกต้อง

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์เพื่อการพัฒนา มีอยู่ 4 ประการ คือ 1) ผู้นำเกิดความตระหนักรู้ สำนึกรู้ และระมัดระวัง (มีสติสัมปชัญญะ) ในการเสพ การดื่ม และการบริโภค 2) ผู้นำมีการประหยัดทรัพย์สำหรับใช้จ่าย และดำเนินชีวิตไม่ให้ไหลไปตาม

วันที่รับบทความ: 20 มีนาคม 2563; วันแก้ไขบทความ 27 เมษายน 2563; วันตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2563

Received: March 20, 2020; Revised: April 27, 2020; Accepted: April 28, 2020

กระแสสังคมโลกสมัยใหม่ 3) ผู้นำรู้จักตัวตนคือรู้จักบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติงานมุ่งการรับใช้และบริหารประชาชน และ 4) ผู้นำไม่มีการเบียดเบียน เบียดบัง และทำร้ายประชาชนในเขตปกครองของตนส่งเสริมให้ประชาชนได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และสร้างวัฒนธรรมที่ดีในการบริการประชาชนอย่างทั่วถึงในทุกเพศและทุกอาชีพ

รูปแบบการพัฒนาผู้นำ ต้องมีการกำหนดทิศทางที่จะดำเนินงานขององค์กร โดยมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจนและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ก็จะเป็นผู้นำที่สร้างความแข็งแกร่งให้องค์การด้วยการสร้างทีมงานที่มีการวางแผนการปรับปรุงการทำงานอย่างมีเหตุผลรัดกุม รอบคอบ ส่งผลให้ผู้นำให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อมีโอกาส เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ และผู้นำต้องมีความตั้งใจอดทนต่อสภาพปัญหาอันเกิดจากการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ นำไปสู่รูปแบบการส่งเสริมการบริหารชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนา; ผู้นำ; พระพุทธศาสนา

Abstracts

The aims of this research were: 1) to study concepts and problems of leadership of community leaders in the current Thai society; 2) to study the dhammaprinciples relating to the development of leaders in Buddhism; 3) to propose a leadership development model based on Buddhism in Amnat Charoen Province. The study was carried out by means of a qualitative research methodology. The key informants used in the study were 30 community leaders in Sang NokTha Sub-district and Lao Pruan Sub-district. The data were collected by using in-depth interviews. The development of community leaders was analyzed and presented by the descriptive analysis.

The results of the research showed that: community leaders in Sang NokTha Sub-district Administrative Organization and Lao Pruan Sub-district Administrative Organization have a passion for drinking and beer until causing a poor work performance because of a lack of consciousness in making decisions on various matters, elegance and bravery as the corporate leaders. The leaders without money to buy goods (water and food) needed in the family spend money according to the current world needs until having a negative impact on daily life. The leaders lack of awareness of work performance based on their roles and responsibilities assigned by the people. This results in a feeling of insult to the people. Leaders use the power to encroach and conceal the money and land of the villagers as their own and hide government official information and does not encourage people to have access to legitimate rights.

There are four principles of Buddhist Dhamma used in the development of leaders: Satisampajañña (Consciousness) which is supportive in small and large business or in doing all good deeds, namely, being a principle enable people to have clear awareness, therefore called ‘Bahukāradhamma (Virtues of Great Assistance)’; Uṭṭhānasampadā (Achievement of Persistent Effort) meaning ‘to be ready with diligence with wisdom’ in right occupation, learning and business to get a good results; Attaññūtā (Self-Knowledge) meaning ‘to know oneself’ such one’s own knowledge, aptitude, virtue, ability, status and appropriate acting for good results; Avihimsā (inoffensiveness) meaning ‘invasiveness, no-oppression, not thinking of making trouble for others, thinking only to help people from suffering’.

After the Buddhist doctrine to the said leaders' development is applied, it results in the development of four aspects: 1) leaders gain consciousness and awareness (Satisampajañña) in drinking, consumption and performance of duties; 2) leaders have to save money for the purchase of various appliances used in everyday life and live life to not be in line with the trend of the modern world society, i.e. knowing the restraint of buying; 3) leaders recognize themselves, know their roles and responsibilities in work focusing on servicing and managing citizens; 4) leaders do not encroach, harass, and hurt people in their own territory and Let people to access to the true information of the government, to promote basic rights to all, thoroughly and fairly and to create a culture of good service to all people in all genders and all professions.

Keywords: Model of Leader Development; Accordance; Buddhism

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งในหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐและเอกชน ต้องการผู้นำที่มีความสามารถ ทั้งทักษะทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการจูงใจหรือนำพาให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติภารกิจงานของกลุ่มหรือองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ผู้นำหรือองค์กรได้ตั้งไว้ โดยให้เป็นไปตามค่านิยมของสังคม และมีมาตรฐาน กฎเกณฑ์ความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ วิเคราะห์ตัดสินใจ วางแผนที่ชัดเจน จัดแผนงาน แผนคน และแผนเงินให้เข้ากัน กระจายงานและมอบหมายหน้าที่ตลอดจนควบคุมนโยบายต่างๆ หรือแผนงานขององค์กรให้สามารถดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยโดยอาศัยความร่วมมือของผู้อื่น ความสัมพันธ์กับผู้อื่นและการวางตัวที่เหมาะสม ซึ่งผู้ที่จะเป็นผู้นำเช่นนี้ทำได้ยากและมีน้อย วิกฤตผู้นำ และ วิกฤตคุณธรรมและจริยธรรม ก่อให้เกิด วิกฤตศรัทธา ที่มีต่อกลุ่มต่างๆ และผู้นำของชาติและส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและเหตุการณ์รุนแรงต่างๆ มากมาย

(ประเวศ วะสี, 2539 : 4) ความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศชาตินั้น ส่วนที่สำคัญก็คือ ผู้บริหารหรือผู้นำผู้บริหาร ผู้นำสังคมนั้นจะต้องมีภาวะผู้นำและภาวะผู้นำนั้นควรจะปรับเข้าสู่ยุคสมัยและสภาพการณ์ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารจัดการองค์กรบริหารท้องถิ่นนั้นมุ่งจะทำเอาหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร (พัชรา วิณิชวสิน, 2561 : 12) ทั้งผู้ใหญ่และวัยรุ่นไปเที่ยวงานยามราตรี มักจะมีกลุ่มวัยรุ่นชายหญิงดื่มสุราแล้วมีพฤติกรรมหยิงยโส โอ้อวดต่อวัยรุ่นต่างถิ่นก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทจนถึงเจ็บสาหัสหรือตายใน ถึงกับเป็นโศกอาญา ทั้งนี้ เพราะเที่ยวกลางคืน นิสัยเกียจคร้านทำงาน ก่อให้เกิดอบายมุขและปัญหาสังคม พฤติกรรมเช่นนี้ปรากฏในสังคมทั่วไป คนมีโลกิเลส โลกมากอยากได้มาง่ายๆ ก่อให้เกิดชกชิงวิ่งราว ลักขโมยเกิดการทุจริตฉ้อฉล ขี้ขลาดขี้ขี้ ค้าของเถื่อน รับของโจร ด้วยอำนาจโลกิเลสเป็นให้เกิดคอร์รัปชั่น ฉ้อราษฎร์บังหลวง มีการถอดยศปลดจากตำแหน่ง บางครั้งมีคดีก่ออาชญากรรมที่ปรากฏในตำบลสร้างนกทา-เหล่าพรวน อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ พฤติกรรมและท้องถิ่นพื้นที่ควรพัฒนาโดยเฉพาะผู้นำควรใช้หลักไตรสิกขา มาเป็นหลักในการพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับทัศนะ ผู้นำต้องแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่จะทำให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าสนับสนุนในความสามารถของเขา ในทุกสังคมย่อมมีหัวหน้าและผู้นำเสนอ ในระดับประเทศจะมีพระมหากษัตริย์หรือประธานาธิบดี หรือนาครัฐมนตรีเป็นผู้นำ ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารงานเพราะผู้นำเป็นสัญลักษณ์ เป็นประจักษ์ประทีป เป็นจุดรวมแห่งพลังของมวลสมาชิกในองค์กร ความสามารถและลักษณะของผู้นำเป็นส่วนสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคุณภาพและ คุณค่าขององค์กรที่จะต้องให้เป็นประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน ในองค์กรหรือในหน่วยงานนั้นๆ เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ รัฐวิสาหกิจหรือเอกชนก็ตาม จะต้องเกี่ยวข้องกับหลักการบริหาร อันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดเจ้าหน้าที่ การอำนวยความสะดวกหรือการสั่งการ การสานงานการควบคุมและการประเมินผลงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นภารกิจหน้าที่ นอกจากนี้องค์การต่างๆ ยังมีแนวโน้มที่จะขยายและพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง ตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกาภิวัตน์ (Globalization) ผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ต้องประกอบด้วยหลักครองตน ครองคน ครองงาน เน้นคุณภาพการเป็นผู้นำที่ดี ทั้งด้านคุณภาพด้วยจิตใจ และคุณภาพด้วยความสามารถ จึงจะนำพาหมู่คณะ องค์กร ไปสู่ความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จากการศึกษาและ ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ ผู้วิจัยพบว่า จริงๆ แล้วผู้นำได้สร้างภาวะผู้นำหรือ

ผู้สร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นกับผู้ตาม ส่วนหนึ่งคือ การนำเอาหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ เป็นต้นว่า หลักพรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ทศพิทธาธรรม 10 ไตรสิกขา 3 และที่สำคัญ หากผู้นำผู้ใ้รู้ตน นั้นแสดงว่าผู้นำคนนั้นสามารถครองตน ครองคน และครองงานอย่างมีสติ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญในเขตจังหวัดประเด็นความสำคัญก็คือรูปแบบที่จะนำมาใช้ในการพัฒนา ผู้นำหรือการพัฒนาผู้รับผิดชอบหรือหัวหน้าของหน่วยงาน สถาบันหรือผู้นำสังคม แนวคิด ทฤษฎีหลักการวิชาการหลักธรรมที่ จะต้องคัดสรรหาเฉพาะที่เหมาะสมและเป็นไปได้ จุดหมายภาวะผู้นำหรือต้องการให้ผู้นำหรือหัวหน้ามีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม และมีนิติธรรมในการบริหารงาน โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการปฏิบัติงาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดผู้นำและปัญหาภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่สัมพันธ์กับการพัฒนาผู้นำในทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพซึ่งเป็นการศึกษาจากเอกสาร และการลงภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร

การดำเนินการวิจัยเชิงเอกสารถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ อันประกอบไปด้วยกระบวนการศึกษาและการวิเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสาร จึงเป็นเหตุให้เรียกว่า การวิจัยเชิงเอกสาร โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการวิจัย

การวิจัยคุณภาพภาคสนาม

สำหรับการวิจัยคุณภาพภาคสนาม ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่เหมาะสมการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีคำอธิบาย การสัมภาษณ์แบบชี้แนะ กล่าวคือเป็นการ สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง หรือเป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการ

วิจัย ที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างหรือมีการนำคำสำคัญพร้อมกับลักษณะของข้อความที่มีความยืดหยุ่น และพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อความของคำถาม

พื้นที่การวิจัยการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาเลือกพื้นที่วิจัยในเขตชุมชนตำบลสร้างนงทา และชุมชนตำบลเหล่าพรวน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลักการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยในเรื่องนี้ ผู้เขียนได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อใช้ในการวิจัยโดยพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ตลอดจนบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความสำคัญในการพัฒนาผู้นำของชุมชนทั้ง 2 ชุมชน โดยดำเนินการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำพร้อมทั้งมีเหตุผลประกอบการพิจารณา ดังนี้

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา จำนวน 6 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 1.1) พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป 1.2) คฤหัสถ์ จำนวน 2 ท่าน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน จำนวน 3 คน และ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำ จำนวน 5 คน

2. เหตุผลประกอบการพิจารณาเลือก ผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา จำนวน 6 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้น เนื่องจากระเบียบวิธีการวิจัย กระบวนการวิจัยหรือวิธีดำเนินการวิจัย ในครั้งนี้ ได้กำหนดให้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกระบวนการสัมภาษณ์แบบขึ้นา อันเป็นกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีรูปแบบข้อคำถามที่ตายตัว หรือกระบวนการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะไม่มีข้อคำถามที่เป็นมาตรฐาน กล่าวคือเป็นกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างชัดเจน เพียงแต่มีการกำหนดลักษณะข้อคำถามที่มีลักษณะเปิดกว้าง มีความยืดหยุ่น และมีการนำคำสำคัญ มาใช้ในการขึ้นาในกระบวนการสัมภาษณ์ โดยที่ลักษณะคำถามเช่นว่านี้สามารถที่จะปรับเปลี่ยนถ้อยคำหรือให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนตามสถานการณ์ที่มีการขับเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา

วิธีการการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดไว้

การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบขึ้นา อันเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มี

กำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่มีความชัดเจนตายตัว โดยเป็นเพียงแต่กำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้าง หรือเป็นการใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีผลทำให้ข้อคำถามมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง โดยเทคนิคของการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญหรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่กำลังดำเนินกระบวนการวิจัยการสนทนากลุ่ม ถือว่าเป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเกิดจากการสอบถามบุคคลในกลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็น ความเชื่อ หรือทัศนคติ โดยคำถามจะถูกถามในรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์แบบต่างๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมมีโอกาสพูดคุย และแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระระหว่างผู้ร่วมวิจัยหรือผู้เข้าร่วมด้วยตนเอง โดยในขณะเดียวกันผู้ทำการวิจัยต้องทำการจดบันทึกการสนทนาที่เกิดขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยๆ ได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาใช้ในการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล นำประเด็นหลักมาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย และหัวข้อย่อย อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์โดยเริ่มจาก

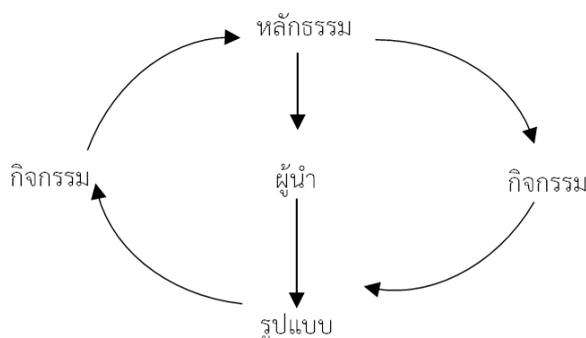
1. การวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ในระหว่างการดำเนินกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ทางผู้วิจัยได้ได้ดำเนินการกระบวนการสะท้อน ควบคู่ไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการกระบวนการสะท้อนในแต่ละช่วง หรือในแต่ละขั้นตอนควบคู่ไปกับการดำเนินกระบวนการวิจัย เพื่อเสริมสร้างให้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความแกร่งและมั่นคงตรง เพื่อให้กระบวนการวิจัยครั้งนี้มีความเข้มข้น มากยิ่งขึ้น

3. ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูลตามปรากฏการณ์ร่วมด้วย เพื่อแสวงหาหรือให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบ จากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพอันเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำไปสู่การจัดการทำงานและข้อเสนอแนะต่างๆ ในการกำหนดสาระสำคัญของการพัฒนาผู้นำของชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษากรอบแนวคิดที่สำคัญ มีหลักกรรมผู้นำ รูปแบบ และกิจกรรม หลักกรรม คือ ไตรสิกขา ปาปณิกกรรมและสัปปริสธรรม ผู้นำ คือ ผู้นำในการพัฒนา รูปแบบ หมายถึง รูปแบบผู้นำในการพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา และกิจกรรมอันเป็นแนวเชื่อมโยง หลักกรรม ผู้นำ และรูปแบบ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ศึกษาแนวคิดผู้นำและปัญหาภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนตำบลสร้างนททาและชุมชนตำบลเหล่าพรวน

จากปัญหาของภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนด้าน องค์การบริหารงานของชุมชนยังมีศักยภาพไม่เพียงพอ การไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงของชุมชน วิธีชุมชนที่สูญหายความเป็นเอกลักษณ์ การเกิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์ทำให้ค่านิยมชุมชนเปลี่ยนไป ความสำคัญของทุนชุมชนลดน้อยลง ชุมชนขาด ความเข้มแข็งไม่พึ่งพาตนเอง ปัญหาในการ บริหารจัดการ ด้านวัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมเสื่อมถอย ปัญหาการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาน้อย ชุมชนยังไม่ให้ความสำคัญต่อการ ส่งเสริมการเรียนรู้ และขาดกระบวนการเสริม สร้างการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน กลไกสำคัญคือต้องสร้างผู้นำ ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนมีความ สำคัญอย่างยิ่งในการนำชุมชนสู่การพัฒนา ต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความเพราะฉะนั้น การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของจังหวัดอำนาจเจริญได้กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของส่วนท้องถิ่นมีลักษณะทรัพยากรธรรมชาติ แผนการดำเนินงาน วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ สภาพ

เศรษฐกิจ ประเด็นสำคัญ คือ เป้าประสงค์โดยรวมยุทธศาสตร์และวิสัยทัศน์ แนวทางการพัฒนาของแต่ละหน่วยงานของจังหวัด

หลักการทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับการพัฒนาผู้นำ

1. แนวคิดของหลักไตรสิกขาไตรสิกขา คือ หลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธ มรรคจึงจัดอยู่ในมรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) คือ ควรทำให้เกิดมีขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิต หรืออีกนัยหนึ่ง ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือกระบวนการพัฒนา หลักธรรมในไตรสิกขา ซึ่งจะประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความสุข ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปได้อย่างราบรื่น มีความสุข และยั่งยืน รวมถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ

หลักเบญจศีลหรือศีล 5

1. ที่มาของแนวคิดเรื่องเบญจศีลเบญจศีลเป็นทั้งหลักการ คือ เป็นหลักการที่ยืนหยัดและยืนยงเพื่อให้เป็นหลักชัยที่จะนำไปสู่การกระทำและการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องและเป็นทั้งวิธีการในการรักษาเจตนาที่ควบคุมกายและวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยการละเว้นจากการเบียดเบียน ทำลาย ทำร้ายต่อสิ่งที่มีชีวิต ซึ่งเป็นหลักการเดิม แต่ปัจจุบันจะรวมเอาสิ่งไม่มีชีวิตเข้าไปด้วย นั่นคือสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรานั้นเอง

เบญจศีล คือ ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม แบ่งเป็นประเภทของเบญจศีลได้ 5 ประการ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เกี่ยวกับสุรายาเสพติดชนิดต่างๆ ที่รัฐบาลทุกสมัยได้ประกาศสงครามกับยาเสพติด ยาบ้าเป็นอันตรายต่อผู้เสพและสังคม ประเทศชาติ เพราะเป็นเหตุแห่งความประมาท ขาดสติ ไร้ปัญญา ก่ออาชญากรรม ฆ่าพ่อแม่ ลูกเมีย และคนอื่น เป็นโจรขโมย เป็นต้น

เบญจธรรม หมายถึง กัลยาธรรม แปลว่า ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล ซึ่งจะทำให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงามแบ่งออกเป็นประเภทของเบญจธรรม 5 ประเภท คือ ความเมตตากรุณา การเลี้ยงชีพโดยชอบ ความสำรวจในกาม พุดความจริง และความระลึกตัวอยู่เสมอ

ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรมกับการพัฒนารูปแบบผู้นำ ได้ศึกษาเฉพาะรูปแบบที่เป็นพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งสอดคล้องกับคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง หรือนักปกครอง แต่ในที่นี้เน้นการบริหารการพัฒนาชุมชน ดังนี้ 1) ทาน การให้ 2) ศีล ความประพฤติดีงาม 3) ปริจจาคะ การบริจาค 4) อาชชวะ ความซื่อตรง 5) มัททวะ ความอ่อนโยน 6) ตปะ ความทรงเดช 7) อักโกธะ ความไม่โกรธ 8) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน 9) ขันติ ความอดทน 10) อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรมดา เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ทศพิธราชธรรมเป็นธรรมของพระราชาหรือผู้นำของสังคมหรือประเทศชาติ ทศพิธราชธรรมเริ่มจากการเสียสละ หรือการให้ทานแบ่งปันแก่ผู้ยากจน ตั้งตนอยู่ในศีล ซื่อสัตย์บริสุทธิ์จริงใจ ให้เกียรติแก่ประชาชนหรือผู้ตาม ลดมานะ ละทิฏฐิ ตรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ไร้พฤติกรรมนิโรจโกรธเกียด ขุนเคือง ทรงไว้ซึ่ง ขันติธรรม อดทน อดกลั้น ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม ลักษณะหลักธรรมเช่นนี้ เหมาะที่จะนำมาใช้กับการพัฒนาผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำในด้วยพระพุทธศาสนา

2. รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ มี 4 รูปแบบ คือ

2.1 รูปแบบผู้นำตามหลักศีล 5 ข้อธรรมชื่อ สติสัมปชัญญะการดื่มสุราเมรัยจนเป็นสาเหตุให้เกิดความเสียหายต่างๆ ในสังคมไทย ก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติทั่วไป แต่กรณีผู้นำองค์กรในระดับท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จะสร้างความเสียหายได้มากกว่า เพราะเป็นระบบที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เพราะหากขาดสติก็เท่ากับประมาทและหากประมาทก็เท่ากับผู้นำเดินไปสู่หายนะ นอกจากนี้ผู้นำยังนำพาประชาชนไปสู่ความหายนะอีกด้วย

2.2 รูปแบบตามหลักคิหิสุขการใช้จ่ายเงินทองหรือทรัพย์สินที่หามาได้ในแต่ละวัน แต่เดือนที่มากกว่ารายรับที่ตนเองได้ จึงเป็นบ่อเกิดการใช้จ่ายเกินตัวซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ถูกทวงหนี้ เครียด วิตกกังวล เป็นต้น เมื่อไม่ได้เงินมาด้วยวิธีสุจริตก็ต้องทำทุจริตผิดศีลธรรมจริยธรรม ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา

2.3 ผู้นำขาดการรู้จักตนเองในการปฏิบัติงานการไม่รู้จักตัวตน ได้แก่ การไม่รู้จักในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งหรือได้รับมอบหมายจากประชาชน รวมทั้งคนส่วนใหญ่ในองค์กรให้กระทำการณ์ต่างๆ แทนพวกเขา เมื่อไม่รู้จักตนจึงไม่กล้าเปลี่ยนแปลงตน

2.4 รูปแบบตามหลักวิถีทางผู้นำมีการเบียดเบียนด้วยการทำร้ายจนถึงขั้นทำลายจนถึงเสียชีวิตก็มี หรือผู้นำบางคนก็ใช้อำนาจหน้าที่เบียดบัง หรือบังคับกดขี่ข่มเหงเอาทรัพย์สินทั้งเงินทองและที่ดินไปเป็นของตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อได้ทำการวิจัยจนครบถ้วนตามวิธีการ หลักการ และกระบวนการของมหาวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว จึงได้นำผลการวิจัยมาสู่การอภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 เป็นผลการวิจัยเกี่ยวกับการใช้อำนาจในการตัดสินใจในการบริหาร และจัดการองค์กร ทั้งการบริหารจัดการเรื่องนโยบาย แผนงาน โครงการ และบุคลากรในองค์กร ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ โดยมองความสำเร็จเป็นที่ตั้ง การปฏิบัติงานในฐานะผู้นำองค์กรอย่างนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ภาวะผู้นำ Leadership” ของ วิเชียร วิทย์อุดม (2548 : 64) ที่กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ ปราบฏุกการณ์แบบกลุ่ม นั่นคือไม่มีผู้นำที่ปราศจากผู้ตาม ภาวะผู้นำนั้นจะรวมถึงการมีสัมพันธระหว่างบุคคลที่มีอิทธิพลต่ออีกคนหนึ่ง หรือการที่สามารถชักจูงใจผู้อื่นได้นั่นเอง ผู้นำใช้อำนาจหรือชักนำกลุ่มให้เชื่อในการกระทำ หรือความสำเร็จของเป้าหมายนั้นๆ ดังนั้นภาวะผู้นำคือเป้าหมายของการดำเนินงานโดยตรง และบทบาทที่แสดงในกลุ่มและองค์การ และการแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้นำนั้น สันนิษฐานได้จากการแบ่งกลุ่มหรือการจัดลำดับชั้นภายในกลุ่ม บางกรณีลำดับชั้นเป็นปกติทั่วไป ซึ่งง่ายต่อการบ่งบอกว่าใครเป็นผู้นำ นั่นคือผู้นำจะอยู่ในระดับบนสุด บางกรณีก็ซับซ้อนและบางครั้งก็มีการยืดหยุ่น

ประเด็นที่ 2 เป็นผลการวิจัยที่มีการใช้อำนาจทั้งที่เป็นแบบบงการ สั่งการ คอยกำกับให้เป็นไปตามนโยบายที่ประกาศไปแล้ว แต่ยังมีประพฤติดิตศีลธรรมจริยธรรมอยู่ค่อนข้างมาก คือผู้นำชอบที่จะดื่มสุราเมรัยหรือสิ่งมีนเมาอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อการทำงานในองค์กร ประเด็นนี้มีความสัมพันธ์กับ สุรศักดิ์ ม่วงทอง (2543 : 32) กล่าวว่า แบบของผู้นำในการใช้อำนาจมี 3 ลักษณะ คือ 1) ผู้นำแบบอำนาจนิยมหรือแบบผู้นำอัตตาธิปไตย 2) ผู้นำแบบตามสบาย หรือผู้นำแบบเสรีนิยม คือ ผู้นำที่ยอมให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และ 3) ผู้นำแบบประชาธิปไตย คือ ลักษณะของผู้นำที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วน

ร่วมในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย และร่วมวางแผนปฏิบัติงานของกลุ่ม ผู้นำประเภทนี้เต็มใจรับฟัง พิจารณาข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นของสมาชิก

ประเด็นที่ 3 ผลการวิจัยเกี่ยวกับผู้นำในการปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่เรียกว่าผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ล้วนมีชีวิตที่นิยมชมชอบดื่มสุราเมรัยที่เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า เหล้า เบียร์ และน้อยทิง (เหล้าขาวผสมกระทิงแดง) และมีหนี้สินล้นพ้นตัวจนไม่มีใจที่จะทำงานในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากประชาชน เรื่องที่กล่าวมามีความสอดคล้องกับ พระมหาคมเพชร วชิรปญโญ (2552 : ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักธรรมข้อสัปปุริสธรรม 7 ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น พบว่า การใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ทุกข้อมีความสำคัญ ถ้าปฏิบัติได้ทุกข้ออย่างเคร่งครัด จะทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อประชาชน มีความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติงานสร้างสรรค์สามัคคีให้เกิดในชุมชนดูแลสิ่งแวดล้อมให้ดี ผูกพันและเอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมงาน ควรมีความจริงใจ องค์กรต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ให้ผลประโยชน์เกิดกับประชาชนมากที่สุด

ประเด็นที่ 4 ผลการวิจัยเกี่ยวกับผู้นำที่ดั่งามหรือผู้นำที่พึงประสงค์ คือ ผู้นำที่มีความดั่งามในการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากประชาชน และมีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลือพี่น้องประชาชนในเขตปกครองของตนได้ดี เป็นตัวอย่างเป็นแบบอย่างที่ดีในการครองตนและครองงาน รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีในการมีชีวิต ใช้ชีวิตและดำเนินชีวิตที่ดั่งามแก่ประชาชน ซึ่งเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติที่ประชาชนเรียกร้องอยากได้ผู้นำตามที่กล่าวมามาก เพราะเขาจะช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับทุกคนได้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ นันทวรรณ อิศรณวัฒน์ชัย (2550 : ก) ได้ทำวิจัย ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้นำในพึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ต้องประกอบด้วย หลักครองตน ครองคน ครองงาน เน้นคุณภาพการเป็นผู้นำที่ดีทั้งด้านคุณภาพด้านจิตใจ และคุณภาพด้านความสามารถ จึงจะนำพาหมู่คณะ องค์กร ไปสู่ความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จากการศึกษาและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ ผู้วิจัยพบว่าจริงๆ แล้วผู้นำได้สร้างภาวะผู้นำหรือสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นกับผู้ตาม ส่วนหนึ่งคือการนำเอา หลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ เป็นต้นว่า หลักพรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 ทศพิธราชธรรม 10 และ

จักรวรรดิธรรม 12 และที่สำคัญหากผู้นำได้รู้ตน นั้นแสดงว่าผู้นำคนนั้น สามารถครองตน
ครองคนครองงานอย่างมีสติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานหรือองค์การบริหารส่วนตำบลถือว่าเป็นหน่วยงานหรือองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด จึงเห็นควรนำหลักธรรมหรือหลักการทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในเชิงนโยบาย 2 ประการ คือ

1.1 ในระหว่างปฏิบัติหน้าที่หรือในขณะทำงาน ผู้นำสูงสุดที่เรียกว่า ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต้องเว้นจากการดื่มเหล้าและเบียร์ (สุราเมรัย)

1.2 การกู้เงินเพื่อลงทุนทำกิจการหรือกิจกรรมต่างๆ ต้องคำนึงถึงรายรับรายจ่ายของตนเอง โดยเฉพาะคำนึงถึงการจ่ายคืนแหล่งเงินกู้ ซึ่งต้องคำนึงให้มากกว่าประเด็นอื่น

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ชีวิตประจำวัน

ภาพที่สะท้อนและแสดงให้เห็นถึงการมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิตของผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จะมีภาพของผู้ชอบดื่มสุราเมรัยและมีหนี้สินมาก จนเป็นเหตุให้ชีวิตครอบครัวและการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรประสบความสำเร็จยากลำบาก ซึ่งยากที่จะแก้ไขเยียวยาให้ดีขึ้นได้ ดังนั้น ชีวิตของผู้นำทั้งหลายจึงจำเป็นต้องนำหลักธรรมข้อ สติกับสัมปชัญญะ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันและในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นผู้นำที่มีความสง่างามและมีความองอาจในการนำครอบครัวและองค์กรให้เป็นไปด้วยดี

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

3.1 รูปแบบการพัฒนา ผู้ใหญ่บ้านที่พึงประสงค์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในเขตปกครองที่เรียกว่า หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด

3.2 รูปแบบการพัฒนา กำนันที่พึงประสงค์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในเขตปกครองที่เรียกว่า หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด

เอกสารอ้างอิง

- นันทวรรณ อิศรณวัฒน์ชัย. (2550). ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2539). *ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกัน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิเคชั่น จำกัด มหาชน.
- พระมหาคัมเพชร วชิรปญโญ. (2552). *การนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการ ส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรา วิณิชวสิน. (2561). *การพัฒนาภาวะผู้นำ: จากทฤษฎีสู่แนวปฏิบัติที่ดีและกรณีศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ปัญญาชน ดิสทริบิวเตอร์ จำกัด.
- วิเชียร วิทยอดม. (2548). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- สุรศักดิ์ ม่วงทอง. (2543). *พุทธธรรมกับภาวะผู้นำพึงประสงค์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.